

VII. ЄДНІСТЬ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ У ПЕРЕДОВОМУ ДОСВІДІ ПЕДАГОГІВ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

Юрій Дзекун, Тетяна Тищенко

ІННОВАЦІЙНІ ЕЛЕМЕНТИ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА І В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

«... Освіта ХХ століття – це не лише надання знань і виховання особистості. Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це фактор соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності та національної безпеки... Історія освіти є історією перетворення людини в особистість... Завдання людиноцентрично спрямованої освіти – орієнтувати навчальний процес так, щоб викликати процес мислинневого очищення, розумового осяяння» [6, с. 525; 555; 562]. Тому якість сучасної освіти полягає не в досягненні «пізнавального результату», а в наближенні до загальнолюдської мудрості, духовності, вищих цінностей життя. «Новації в своїй основі, як стверджує А. М. Бойко, мусять мати традиційне, вічне, але водночас навчальні заклади покликані відповідати «духові часу» і знаходити адекватну педагогічну відповідь на вчинки суспільних перетворень» [3, с. 16].

Оскільки, на думку В.О.Сухомлинського, «немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, як учителі», очевидним є факт, що в основі будь-яких освітянських метаморфоз лежить багатовимірною діяльність учителя із його особистісними якостями. Тому наш пошук звернено до постатей педагогів, які своєю діяльністю спрямовували вчителів до творчого горіння, постійних шукань, удосконалення, дослідження.

Процеси модернізації освіти створили умови для трансформації терміну «менеджмент» із економіки в освіту, витіснивши термін «школознавство». Цим підсилюється прогностичний компонент управлінської діяльності освіти. Адже менеджер-директор школи – це той, хто бачить перспективу розвитку всього регіону, обирає прогресивну стратегію діяльності і організовує всіх на реалізацію поставлених завдань. Таку діяльність часто називають інноваційною. Оскільки існуюче поняття «передовий педагогічний досвід», на наш погляд, цілком відображало ті процеси, які відбувались в освіті в попередні роки, то виникає потреба розмежувати поняття «передовий педагогічний досвід, інноваційна діяльність, новаторський педагогічний досвід».

Останнім часом нормативна база інноваційного шляху розвитку українського суспільства визначається законами України «Про інноваційну діяльність (2002 р.)», «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності», постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державно реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів». У 2010 році видана «Концепція інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу (Проект)», де зазначено, що головною ознакою освіти стає її інноваційність. Інноваційність, згідно даного документу – це гнучкість системи освіти, її відкритість до нового. Інновація, згідно даного документу, – нововведення в будь-якій сфері діяльності або результат інноваційної діяльності, що отримав реалізацію у вигляді: нового або вдосконаленого процесу, який використовується в практичній діяльності; нового або вдосконаленого продукту, що досліджується на ринку. Підкреслене нами слово «або» змусило нас ретельніше придивитися до термінів «новація» і «інновація».

Проведений аналіз літератури показав, що педагогічна інноватика є молодого наукою, про яку почали говорити в кінці 80-х років минулого століття, і її методологія

знаходиться в стані наукової розробки; «на сьогодні теорія інноваційних процесів лише формується, єдина термінологія ще не складена» [8, с. 3].

За Педагогічним словником 2006 р. [1], «інновація – втілення наукового відкриття, технологічного винаходу в новій технології або новому виді виробу. До інновацій належать також процедури та засоби, за допомогою яких наукові відкриття реалізуються як у соціальних, так і в економічних нововведеннях. Ті види діяльності, які впроваджують та забезпечують втілення ідеї і кінцевим результатом яких є нововведення, теж є інновацією або інноваційним процесом.» Звісно таке тлумачення термінів спонукало нас до подальших пошуків.

Австрійський економіст Й. Шумпетер, вперше вводячи термін «інновація», розумів під ним уведення нових засобів виробництва. Але трансформування економічного терміну у різні галузі повинно, на нашу думку, надавати йому специфічних ознак. Тому ми згодні із Анжелою Бойко, що «педагогічні інновації» – це загальна назва нового педагогічного продукту – концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методу, прийому тощо [2, с. 225]. Не отримавши енциклопедичного визначення, ми звернулись до періодичних видань управлінського характеру: «Якщо взяти до уваги, як слово ввійшло в науковий обіг, і правильно визначитися з його етимологією (інновація – слово латинського походження: *in-v, novus* – новий, і буквально означає «нововведення, змінювання, оновлення»), то в загальному розумінні інновація – нововведення, привнесення нового в будь-яку систему. Виходячи з цього, можна зазначити, що поняття «інновація» та «нововведення» тотожні [11, с. 69], «Інновація як результат передбачає процес створення нового, що має конкретну назву «новація» [9, с. 19].

Отже, у процесі пошуку ми переконалися в тому, що дійсно: «специфіка співвідношення сучасної педагогічної теорії і практики полягає, по-перше, в недостатньому науковому обґрунтуванні процесу впровадження; по-друге, в значному кількісному зростанні результатів педагогічної науки в поєднанні з активізацією новаторської діяльності педагогічних працівників; по-третє, в обмеженій обізнаності вчених зі шкільними проблемами і в зв'язку з цим у недостатній практичній зорієнтованості їхньої наукової продукції; по-четверте, у некерованості самоосвіти вчителів, їхній неінформованості про досягнення науки і практики; по-п'яте, співвідношення теорії і практики ускладнюється тим, що немає спеціальних узагальнених праць із проблеми впровадження» [4, с. 18].

Аналізуючи власний ретроспективний досвід керівництва школою, тривалий викладацький досвід у вищій школі, приходимо до висновку, що з урахуванням освітньої специфіки сучасні дефініції можуть виглядати так: «передовий педагогічний досвід» – якісна діяльність учителя з отриманням сталих позитивних результатів; «інноваційний педагогічний досвід» – використання відомих елементів педагогічної діяльності у нових умовах; «новаторський досвід» – використання нових, ще не бачених у праці і практиці елементів педагогічної діяльності. Відповідно – «новація» – нове, не використовуване, «інновація» – оновлення процесу.

Ми поділяємо думку тих вчених, які новаторським педагогічним досвідом вважають реалізацію таких ідей, які виходять за межі існуючих рекомендацій та нормативів і сприяють створенню нових педагогічних систем і методик (Савченко О. Я.); «новаторський досвід передбачає визначення нових шляхів у розв'язанні окремих і загальних педагогічних завдань, застосування принципово нових форм, методів, прийомів, систем діяльності, раніше не відомих педагогічній науці та практиці [10, с. 4]. Наша позиція має за основу твердження відомого вченого, корифея педагогічної науки Скаткіна М.: «За рівнем творчої самостійності розрізняють три рівні педагогічного досвіду – репродуктивний (досягнення майстерності), раціоналізаторський (вдосконалення практики), новаторський (введення в практику найрадикальніших новацій, наближених до наукового відкриття)» [7, с. 17].

Імпонує нам запропонована класифікація педагогічних новацій за мірою новизни та інноваційним потенціалом [5, с. 4]:

Класифікація педагогічних новацій за мірою новизни та інноваційним потенціалом

Звернення до спадщини великих управлінців зумовлене потребою ілюстрування за допомогою моделей поєднання елементів передового, новаторського та інноваційного досвіду. Діяльність А. С. Макаренка і В. О. Сухомлинського, являє собою зразок потужного наукового дослідження, адже за словами В. О. Сухомлинського, «справжній педагогічній творчості притаманні якості наукового дослідження, наукового узагальнення своєї праці».

Для системного представлення інноваційних елементів у діяльності педагогів ми взяли за основу структуру процесу впровадження нового:

- завершеність, наукова і практична коректність об'єкта впровадження;
- репрезентативність результатів досягнень науки чи передового досвіду;
- участь у впровадженні авторів технологій і досвіду чи використання комплексу розроблених ними методичних матеріалів;
- представленість нового в методичних матеріалах;
- наявність в школі атмосфери творчого пошуку;
- перехід учителів і всього педагогічного колективу до власних узагальнень і розробки нових дидактичних і виховних технологій [3, с. 23].

А. С. Макаренко створив два інноваційних виховних заклади 20-30-х років ХХ ст. – колонію імені М. Горького і комуну імені Ф. Дзержинського.

В життя колоністи виходили із чотирма документами: атестат, трудова книжка, кваліфікаційна книжка, ощадна книжка. Продовжимо управлінські знахідки А. С. Макаренка, які можна вважати інноваційними. До них належать: поділ складу комуні на різновікові загони по 7-15 чоловік; за командирську роботу вводився додатковий зарібок 10-20% виробничого заробітку командира; діяла демократична система покарань; вихователі повинні вести щоденники аналізу та характеристики вихованців, що характеризувало б якість роботи вихователя і бути лідером його цінності як робітника. До елементів інноваційної діяльності відносимо створення школи-господарства у колонії та комуні, в яких діяло високорозвинене самоврядування, ігрові форми життя в колективі. А. С. Макаренко не був першим, хто використав працю як засіб виховання, але він був першим, хто змінив сприймання праці вихованцями. Для них праця стала невід'ємною частиною життя, в чому й полягає новаторство педагога.

До авторських знахідок А. С. Макаренка відносимо: теоретичну розробку та впровадження проблеми мети виховання; обґрунтування та застосування системи покарань; розробка та впровадження теорії перспектив у колективі («завтрашньої радості»), відносин відповідальної залежності в колективі; розробка та впровадження «педагогіки паралельної дії», мажору в колективі; впровадження принципу виховання –якомога більше вимогливості до вихованця і якомога більше поваги до нього; збереження та запровадження колективних власних традицій: свята першого снопа, форми одягу, носіння значків колоністами, присвоєння звання колоніста, створення театральних вистав.

Отже, в діяльності педагога були елементи інноваційні та новаційні. Його досвід, ідеї та знахідки поширюються по всьому світу, представлені у великій теоретичній-науковій спадщині. А головним є те, що зроблене великим Макаренком надихає не одне покоління на вибір педагогічної професії, його визнають педагогом не минулого а майбутнього.

Твори Василя Олександровича Сухомлинського перекладені російською, німецькою, англійською, французькою, японською, китайською та іншими мовами. Він створив власну гуманну систему освіти у часи панування авторитарної педагогіки. В.О.Сухомлинський захистив кандидатську дисертацію на тему: «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи». Працюючи 22 роки директором Павлівської середньої школи, він із колективом однодумців створив «школу радості»: «виховання – це передусім постійне духовне спілкування учителя і дитини».

Будучи послідовником К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинський визнавав найскладнішим у вихованні – виховання почуттів. Він створював колектив за допомогою колективної думки, ідей, творчості. Гармонія духовного життя колективу полягає у гармонії волі вихователя і бажань вихованців.

В. О. Сухомлинським створена школа педагогічної культури – це його новація, адже історія педагогічної думки не знає такого феномена. Ще одна сторона педагогічної майстерності, на думку В. О. Сухомлинського, це – вміння вчити дітей думати. Інноваційними шляхами у цьому були: спостерігати, читати, писати казки, допомагати, працювати. Культура педагога, по-перше, проявляється у наявності дослідництва в його діяльності (чим вище його ступінь – тим досвідченіше педагог) і по-друге, в ефективності роботи з батьками учнів, більшість із яких переконані, що низька успішність – це вина дитини.

Будучи педагогом-гуманістом, Василь Олександрович створив власну систему виховання без покарань, наблизивши наукову педагогіку до народної. Із народного досвіду виховання він черпав одухотвореність явищ природи, як краси і мудрості; доносили до дітей бережливе ставлення народу до рідної мови; запозичував такі прийоми виховання, що праця для дитини ставала необхідністю.

Отже, на фоні названих інноваційних елементів у діяльності В. О. Сухомлинського новаторством є створення для дітей «сьогоднішньої» школи радості.

Проведений аналіз переконує, що освітянська галузь потребує не просто переносити в неї терміни із інших сфер діяльності людини, а враховувати її специфіку. Розглянутий досвід великих педагогів нас ще раз у цьому переконує.

Список використаної літератури

1. Баюк А.Ф. *Голдованський М.І., Поташнікова Г.В.* Педагогічний словник – Хмельницький: Вид. Хмельниц. Центру ДМСУ, 2006. – 93 с.
2. *Бойко А.* Інноваційний характер сучасної освіти [текст] / А.Бойко // Філософські обрії. – 2008. – №19. – с.223-234.
3. *Бойко А.* Упровадження інновацій – стратегія прискореного розвитку педагогічної практики і теорії [текст], А.Бойко // Пост методика. – 2010. -№2. – с.16-23
4. *Бойко А.* Упровадження інновацій як чинник оптимізації співвідношення педагогічної теорії і практики [текст] / А.Бойко // Рідна школа. – 2011. – №8-9. – с.15-22.
5. *Ващенко Л.* Зміст і структура інноваційного педагогічного процесу [текст] / Л.Ващенко // Управління освітою. – 2005. – №2. – с.4-6.
6. *Кремь В.Г.* Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – 576с.
7. *Криницина Н.В.* Вивчення та узагальнення педагогічного досвіду [текст] / Н.В. Криницина // Управління школою. – 2011. – №7-9. – с.16-31.
8. *Остапчук О.* Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності [текст] / О.Остапчук // Рідна школа. – 2004. – №11. – с.3-6.
9. *Седова Т.* Що є першоосновою в інноваційній діяльності. Моніторинг в управлінській діяльності [текст] / Т.Седова, В.Зибіна, Л.Ампілогова // Управління освітою. – 2011. – №16. – с.19-22.
10. *Усе про передовий педагогічний досвід [текст] / І.Удовиченко, І.Захарова, Г.Сударева [та інші] // Управління освітою. – 2012. – №1. – Вкладна. – с.2-14.*
11. *Федірко Ж.В.* Інноваційна освітня діяльність: структура і зміст [текст] / Ж.В.Федірко // Управління школою. – 2011. – №19-21. – с.68-73.
12. http://www/center.km.ua/old_version/metod_kab/metod_mat/6/6.html